

معرفی نرم افزار واژه یاب بسامدی

جواد احشامیان (دبیر زبان و ادبیات فارسی)

فرهنگ بسامدی میزان کاربرد واژه های زبان را برحسب فراوانی وقوع آنها در پیکره ای زبانی که نماینده آماری زبان است نشان می دهد. میزان بسامد واژه ها در فرهنگ بسامدی تابع بازه زمانی است که پیکره فرهنگ در آن زمان گردآوری شده است. بنابراین، اطلاعات موجود در فرهنگ بسامدی رابطه مستقیم با تحولات تاریخی جامعه زبانی دارد (بی جن خان و محسنی ۱۳۹۱، مقدمه). با استفاده از نرم افزار واژه یاب بسامدی در کمترین زمان می توان به جست و جو و شمارش واژه های مورد نظر در دیوانها پرداخت و به راحتی به متن شعرها دست یافت.

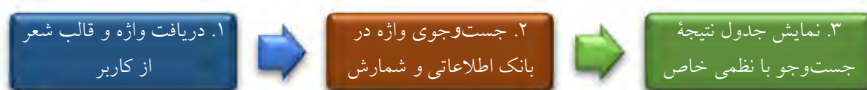
۱- مواد و روش ها

زبان برنامه نویسی نرم افزار واژه یاب بسامدی دیوان حافظ C#.Net (دیتل و دیتل ۱۳۸۷)، محیط برنامه نویسی آن Microsoft Visual Studio 2010، سیستم مدیریت پایگاه داده آن SQLite^۲ و داده موجود دیوان حافظ است.

مراحل انجام محاسبات در نرم افزار واژه یاب بسامدی به این صورت است (جمشیدی

:۱۳۸۶)

1. Microsoft Developer Network. Developer Tools and Languages [online]. Available from: URL: <http://msdn.microsoft.com/en-us/library/vstudio> [Accessed June 08, 2015].
2. SQLite [online]. Available from: URL: <http://www.sqlite.org> [Accessed June 08, 2015].

نمودار ۱. مراحل انجام محاسبات در نرم‌افزار واژه‌یاب بسامدی

۲- تجزیه و تحلیل

نرم‌افزار واژه‌یاب بسامدی دیوان حافظ را از وبگاه www.ham3da.ir دریافت و بر روی رایانه خود نصب می‌کنیم و سپس از میز کاری (Desktop) خود VBDH1.1 را اجرا می‌نماییم تا به صفحه اصلی نرم‌افزار دست پیدا کنیم (شکل ۱).

شکل ۱. صفحه اصلی نرم‌افزار

در صفحه اصلی نرم‌افزار چهار قسمت اصلی و یک قسمت فرعی وجود دارد:

۳- قسمت‌های اصلی

۱. کادر جست‌وجو: برای وارد کردن واژه مورد جست‌وجو
۲. فهرست انتخاب قالب شعر
۳. کادر نمایش بسامد واژه
۴. جدول نمایش مصراع‌های حاوی واژه جست‌وجوشده

۴- قسمت‌های فرعی

۱. پنجره نمایش متن کامل شعر. این پنجره با دو بار کلیک کردن روی مصراع نمایش داده شده در جدول نمایش مصراع‌های حاوی واژه جست‌وجوشده به نمایش درمی‌آید. برای نمونه، برای بسامد واژه «ساقی» در دیوان حافظ در کادر جست‌وجو، واژه «ساقی» را وارد و از فهرست انتخاب قالب غزل را انتخاب می‌کنیم تا فقط در غزل‌ها این واژه جست‌وجو شود. سپس روی دکمه جست‌وجو کلیک می‌کنیم:

ردیف	قالب	مصراع	شماره شعر	متن شعر
۱	غزل	۱	۱	لا یا ایها الساقی ادر کما و ناولها
۲	غزل	۳	۳	بده ساقی می باقی که در جنت نخواهی یافت
۳	غزل	۲۴	۵	ساقی بده بشارت زندان پارسی را
۴	غزل	۱	۱۱	ساقی به نور باده برافروز جام ما
۵	غزل	۱۵	۱۳	بر رخ ساقی پری بیکر
۶	غزل	۱۵	۱۹	ساقی و مطرب و می جمله مهباست ولی
۷	غزل	۷	۳۰	ساقی به چند رنگ می اندر پیاله ریخت

شکل ۲. نتیجه جست‌وجوی واژه «ساقی»

در کادر نمایش بسامد واژه با ۴ نتیجه دیده می‌شود:

بسامد مصراع‌های حاوی واژه: نشان‌دهنده تعداد مصراع‌های دارای واژه جست‌وجوشده.

بسامد اشعار حاوی واژه: نشان‌دهنده تعداد شعرهای دارای واژه جست‌وجوشده، برحسب قالب انتخاب شده.

بسامد کلی واژه: نشان‌دهنده تعداد واژه جست‌وجوشده، بدون فاصله؛ برای مثال، واژه‌هایی مانند الساقی و ساقیان نیز در این قسمت شمارش می‌شود.

بسامد عین واژه: نشان‌دهنده تعداد واژه جست‌وجوشده، با فاصله. برای مثال، واژه‌هایی مانند الساقی و ساقیان در این قسمت شمارش نمی‌شود.

جدول نمایش مصراع‌های حاوی واژه جست‌وجوشده پنج ستون دارد:

ردیف: نشان‌دهنده شماره ردیف مصراع‌های موجود در جدول.

قالب: نشان‌دهنده قالب شعری که مصراع موردنظر از آن استخراج شده است.

مصراع: نشان‌دهنده شماره مصراع در شعر.

شماره شعر: نشان‌دهنده شماره منحصر به فرد یا همان نام اختصاصی هر شعر در بانک

اطلاعاتی. این شماره جهت شناسایی و فراخوانی سریع شعر به کار می‌رود.

متن شعر: نشان‌دهنده متن مصراعی که حاوی واژه جست‌وجوشده است.

با دو بار کلیک کردن روی سطر موردنظر از جدول نمایش مصراع‌ها متن کامل شعر

موردنظر نمایش داده می‌شود.

پنجره فرعی نمایش متن کامل شعر: در این پنجره متن کامل شعری که روی سطر آن

در جدول نمایش مصراع‌ها دو بار کلیک کرده‌ایم به نمایش درمی‌آید و در آن علاوه بر

متن کامل شعر، واژه جست‌وجوشده با رنگ قرمز مشخص شده است (شکل ۳). در این

پنجره چند امکان کاربردی نیز وجود دارد که عبارت‌اند از:

جست و جو: برای جست و جو در متن شعر نمایش داده شده. این امکان در مورد شعرهای طولانی بسیار سودمند است.
چاپ: برای چاپ متن با چاپگر.
ذخیره: برای ذخیره متن در رایانه.

شکل ۳. پنجره نمایش متن کامل شعر

منابع

- بی‌جن خان، محمود و محسنی، مهدی (۱۳۹۱)، فرهنگ بسامدی براساس بیکره متنی زبان فارسی امروز، دانشگاه تهران، تهران.
- جمشیدی، پویان (۱۳۸۶)، «ارائه مدلی تجویزی جهت انجام تحقیقات در مهندسی نرم‌افزار»، کنفرانس ملی سالانه انجمن کامپیوتر ایران، دانشکده مهندسی صنایع دانشگاه صنعتی امیرکبیر، دوره ۱۳، تهران.
- دیتل، هاروی و دیتل، پال جی (۱۳۸۷)، چگونه با C# برنامه‌نویسی کنیم، ترجمه پروین صفاحی، کتاب مرو و ناقوس اندیشه، تهران.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی